

BİR EĞİTİM KURUMU OLARAK AHİLİK VE HÜLYA TAŞ'IN “GÜNÜMÜZ BURSA ESNAFINDA AHİLİK KÜLTÜRÜNDE İZLER” ADLI ESERİ

Sıddık BAKIR*

Özet

Bu makale esas itibariyle ahlaki, dinî, sosyal ve kültürel değerler bütünü olan ahilik teşkilatını, ahilik teşkilatının eğitim ile ilişkisini ve Hülya TAŞ tarafından hazırlanan “Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler” adlı eserin tanıtımını konu almaktadır.

Makalede ayrıca Türk halk bilimi ve ahilikle ilgili başarılı çalışmalar yapan Hülya TAŞ'ın öz geçmişine ve akademik çalışmalarına da yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, fütüvvet, eğitim, Hülya Taş, halk bilimi.

AHI COMMUNITY AS AN EDUCATIONAL INSTITUTION AND “MARKS OF AHI COMMUNITY CULTURE ON TODAY'S BURSA CRAFTSMAN” BY HÜLYA TAŞ

Abstract

This article is about Ahi community comprising of moral, religious, social and cultural values; the relationship between Ahi community and education; the presentation of the study named “Marks of Ahi Community on Today's Bursa Craftsman” written by Hülya TAŞ in essence.

In addition, the article gives publicity to the autobiography of Hülya TAŞ who has done successful studies about Turkish folklore and Ahi community and her academic studies.

Keywords: Ahi community, Turkish-Islamic guild, education, Hülya Taş, folklore.

1. Eğitim Kurumu Olarak Ahilik:

Ahilik, “gönül” ile “ak(ı)l”ı, “madde” ile “mana”yı, adlarına **tevazu, merhamet, hoşgörü, sevgi, saygı, kardeşlik, cömertlik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma** ve **adalet** denilen kavramların birleştirdiği **ahlaki, dinî, sosyal ve kültürel değerler bütünüdür**.

Temel ilkeleri, hem eski Türk “**töre**”sine, Türk yaşayış ve inanışına hem de İslâmiyet'in ilk yıllarından itibaren görülmeye başlayan fütüvvet anlayışına ve **İslam dininin** kurallarına dayanan “**ahilik**” (“**akılık**”), birey, toplum, millet ve devlet hayatını **en iyi, en güzel, en doğru, en hayırlı, en mükemmel**... ölçülerinde düzenlemeyi / kurumsal hâle getirmeyi amaçlayan ve bunda da başarılı olan bir mekanizmanın adıdır. ... Birey, aile ve toplum hayatını düzenleyip devlet mekanizmasını güçlendiren dinî, sosyal ve kültürel değerlerin, kurum ve kuruluşların Orta Asya'dan Anadolu'ya; Anadolu'dan da Orta Asya'ya taşındığı göz ardı edilmeyecek bir

* Okutman; Atatürk Üniversitesi, DİLMER, SİDDIKBAKIR@hotmail.com.

gerçektir. Bu bağlamda ahilik ve fütüvvet teşkilatlarının Asya'daki Türklerin toplum ve devlet hayatında olduğu kadar Anadolu'daki Türk devlet, boy ve topluluklarının da hayatında ayrı bir yere ve öneme sahip olduğu görülür (Alyılmaz, 2011, 44).

Anadolu Türk'üne helal yolla kazanmayı, alın teriyle elde etmeyi, yüzü ak, başı dik olmayı ve minnetsiz yaşamayı öğretmesi bakımından **Türklerin Rönesansı** olarak kabul edilen ahilik kurumu, insanlar arasındaki sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerde karşılıklı saygı ve dürüstlüğü şart koşan; meslek ahlakını ve hakkaniyeti, cömertliği ve güler yüzlülüğü esas alan bir sistemdir. İnsanlık tarihiyle yaşıt olan Türk kültürünün ürettiği, dünya insanlığının hizmetine sunduğu ahilik sisteminin sosyal, siyasal ve ekonomik bir değerler bütünü olması, bugün de kullanılması gereken bir etik anlayışı barındırması bakımından oldukça önemli ve hem bugüne hem de geleceğe ışık tutabilecek yetkinlikte olması sebebiyle de dikkate değerdir. XII-XIII. yüzyıllarda Anadolu'da görülmeye başlanan bu kurum için günümüzdeki sigorta şirketleri, kooperatif ve sendika gibi kurumlarla eşdeğer görevde olduğunu söylemek mümkündür. Bu yönüyle de sosyal düzen kurulmasına aracılık etmekte; çıkabilecek olası sorunları ise güçlü İslami yönleriyle çözmekte ve İslami iş ahlakını yaymaya çalışmaktadır.

Fütüvvet / ahilik erbabının temel özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

Doğruluktan ayrılmamak,
Alçak gönüllü olmak,
İyi huylarını geliştirmek,
Kendisini halka adanmak,
Misafirlerini sevmek,
İnsanlara nasihat ederek onları iyi yola yöneltmek,
Kudreti varken suçluyu affetmek,
Bir sanat veya iş sahibi olmak,
Dindar olmak,
Utanma duygusuna sahip olmak,
Hile yapmamak,
Yalan söylememek, kusur aramamak,
Dedikodu yapmamak, kusurları örtmek,
İçki içmemek,
Zina ve livata yapmamak,
Zenginlere karşı minnetsiz olmak,
Kimseye karşı düşmanlık ve kin duymamak,
Büyüklere hürmetkâr; küçüklere şefkatli olmak,
Bel bağlamamak; fütüvvet alamet ve elbiselerini taşımak,
Nefis adı verilen şeytanla mücadele etmek ... (Ekinci, 2001, 28).

Ahiliğin sosyal fonksiyonlarına bakacak olursak ilk başta karşımıza eğitim ile ilgili özellikleri çıkmaktadır. Ahi teşkilatlarında mesleki ve ahlaki olmak üzere iki türlü eğitim verilmekteydi. İş yerlerinde çırakların yetiştirilmesine yönelik mesleki eğitim verilirken, ahi ziyaretlerinde de ahlaki eğitim verilmekteydi. Meslek eğitimi iş yerinde ve atölyelerde

verilmektedir. Bu, uygulamalı bir eğitimdi. Her çırak ustasına bakarak, onu izleyerek ve taklit ederek öğrenmektedir. Her usta çırağına, sanatını en ince ayrıntısına kadar öğretmek zorundaydı.

Ahlaki eğitimde de toplumsal ahlâk ve erdemleri, insanlık, dürüstlük, edebiyat, Kur'an okumak, yemek pişirmek, tarih, musiki, tasavvuf dersleri ile güzel yazı ve tezhip sanatlarıyla ilgili dersler verilirdi (Taner, 2009, 9).

Bireyler ve toplumlar eğitime verdikleri değer nispetince aydınlanır, gelişir ve değişir. Eğitime gereken önem ve hassasiyeti göstermeyen bireylerin veya toplumların kendilerini geliştirmeleri beklenemez.

En önemli özelliklerinden birisi üyelerine bir meslek ve ortak davranışlar kazandırmak olan ahilik kurumunun bu özelliği ile Türk eğitim tarihinde önemli bir yeri olduğu yadsınamaz gerçektir. Eğitim öğretim faaliyetlerini kurum misyonlarının merkezinde tutan ahiler, ilk iş olarak mensuplarını eğitmekte, “terbiye” etmekte ve ileride meslekleriyle ilgili kazanacakları bilgi-becerilerin yanı sıra onları tavır-davranış bakımından da hayata hazırlamaktadırlar. Bir anlamda ham olanı pişirmek; toy olanı olgunlaştırmak gayesi ahiliğin eğitimdeki önceliklerini oluşturmaktadır. Yüzyıllardır yaşamımızda önemli bir yer edinen “hiç ölmeyecekmiş gibi dünya hayatına, yarın ölecekmiş gibi ahiret hayatına hazırlıklı olma” düşüncesi Ahilik kurumunun düşünce dünyasında ve eğitim-öğretime gösterdiği hassasiyette etkin bir rol oynamaktadır.

Buradan hareketle iyi insan, hayırlı evlat, eğitilmiş birey ve üretken vatandaş gibi unsurlar ahilikte eğitimin ulaşmayı amaçladığı ana hedefler arasında sayılmaktadır. Bundan dolayı İslam felsefesinin de etkisiyle ahilik ve fütüvvette temel amaç, ahlaki ve mesleki eğitimle bilen bilmeyene, olanın olmayana, gülenin ağlayana yardımcı olmasını sağlayarak her iki dünyada da iyi, mutlu, faydalı insanı yetiştirmektir.

Fütüvvet anlayışına uygun ilk risaleyi yazan Sülemi, fütüvvet kavramını İslam tarihinden örnekler vererek şöyle somutlaştırmaktadır:

Fütüvvet,
Adem gibi özür dilemek,
Nuh gibi iyi olmak,
İsmail gibi dürüst olmak,
Musa gibi ihlaslı olmak,
Eyyub gibi sabırlı olmak,
Davud gibi cömert olmak,
Muhammed gibi merhametli olmak,
Ebubekir gibi hamiyetli olmak,
Ömer gibi adaletli olmak,
Osman gibi hayâli olmak,
Ali gibi bilgili olmaktır (Akkuş, 2005, 44).

Ahi Evren'in ahiliğe kazandırdığı temel ilke ve esaslar arasında, ahiliğe bir meslek sahibi olmayanların alınmaması ve bu surette tekke ve zaviyelerde el açarak din sömürüsü yaparak geçinenlerin engellenmesi, esnaf ve sanatkarlara mesleki, ahlaki, terbiyevi ve askeri bir eğitim verilmesi ve üyelerine “*Eline, diline, beline sahip ol*” kuralının benimsetilmesidir (Gülerman, 1993, 29).

Bu ilke ve esasların öğretilip somut sonuçlara ulaşılması iki türlü var olan ahilik eğitim faaliyetlerinden ağırlıklı olan ahlaki eğitim yönünü ilgilendirmekte ve “iyi insan” yetiştirmeyi hedefleyen bu sistemde tedric, isticvab, örnek verme, nasihat etme gibi birçok yöntem de kullanılmaktadır. Kullanılan yöntemlerin başarılı olduğu, uzun yıllar varlığını sürdüren, etkili sonuçlarıyla günlük yaşama uyarlanan ahilik sisteminden anlaşılmaktadır.

Son yıllarda ahilik / fütüvvet ile ilgili birbirinden değerli, akademik nitelikli çalışmalar yayımlanmaktadır. Ahilik, ahilik teşkilatı, ahilik ve toplumsal yapı, ahilik ve kültür, ahilik ve eğitim ile ilgili araştırma ve incelemeler yapan bilim insanlarından biri de Uludağ Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Hülya TAŞ'tır. TAŞ, halk bilimi alanında yapmış olduğu çalışmaların yanında ahilikle ilgili çalışmalarıyla da tanınmaktadır.

Aşağıda önce Doç. Dr. Hülya TAŞ'ın öz geçmişine ve akademik çalışmalarına sonra da TAŞ tarafından yayımlanan *Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler* adlı eserin tanıtımına yer verilmektedir.

2. Doç. Dr. Hülya TAŞ'ın Öz Geçmişi:

Hülya TAŞ, 01/01/1965 tarihinde Erzurum'da dünyaya gelir.

1986 yılında Uludağ Üniversitesi Balıkesir Necatibey Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünden mezun olur.

TAŞ, Yüksek Lisans Eğitimini Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında “*Bursa Görükle Köyü Halk Bilimi Ürünleri Üzerine Bir Araştırma*” adlı teziyle; doktora eğitimini Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalında “*Bursa İli Törensel Gelenek ve Göreneklere Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma*” adlı teziyle tamamlar.

Hülya TAŞ, 1986-1992 yılları arasında Türk Dili okutmanı; 1992-1993 yıllarında Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde araştırma görevlisi; 1993-1996 yılları arasında aynı bölümde öğretim görevlisi ve 1997 yılı itibarıyla da yardımcı doçent kadrosunda çalışır.

Hülya TAŞ, 2013 yılında doçent olur.

TAŞ, lisans programında Halk Edebiyatı Tarihi, Türk Halk Edebiyatı, Mitoloji, Türk Halk Bilimi, Çevre Folklor Araştırmaları ve lisansüstü programında Halk Edebiyatı Anlatı Türleri, Türk Destanları, Halk Bilim Kuram ve Yöntemleri adlı dersleri okutmaktadır.

Hülya TAŞ'a ait bir görüntü

Bir yüksek lisans tezi yöneten Hülya TAŞ, hâlen iki yüksek lisans tezi ile bir de doktora tezinin danışmanlığını yapmaktadır.

TAŞ, “Göçmenler” adlı projenin araştırma ekibinde yer alır.

Hülya TAŞ, 2000 yılından itibaren Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Türk Halk Bilimi Ana Bilim Dalı Başkanlığını yürütmektedir.

2.1. Doç. Dr. Hülya TAŞ’ın Yayınları:

• Makaleler:

- TAŞ, H. (1991). “Halkbilimi Açısından Erzurum’da Yemek Geleneği ve Uygulamaları”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, 163, 131-142.
- TAŞ, H. (1992). “Erzurum’da Evlenme ve Düğün Geleneği”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, 170, 169-183.
- TAŞ, H. (1995). “Erzurum’da Kına ve Düğün Manileri”, *Millî Folklor Dergisi*, 26, 95-98.
- TAŞ, H. (1995). “Erzurum’da Kullanılan Atasözleri ve Deyimler”, *Türk Dili*, 525, 1025-1032.
- TAŞ, H. (1996). “Erzurum’da Doğum ve Çocukla İlgili Eski Adet ve İnançlar”, *Türk Halk Kültüründen Derlemeler*, 187-214.
- TAŞ, H. (1997). “Bursa’da Kültürel Geleneğin Öğeleri”, *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi*, 41-45.
- TAŞ, H. (2001). “Bursa’da Tütün Ekimi, Hasadı ve Tütünlü İlgili İnanç ve Gelenekler”, *Folklor ve Edebiyat Dergisi*, 27, 105-116.
- TAŞ, H. (2001). “Erzurum Ağzı ve Argo”, *Millî Folklor Dergisi*, 7, 70-77.
- TAŞ, H. (2002). “Bursa’da Türbe ve Yatır Ziyaretleri”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 2002/4, 183-195.
- TAŞ, H. (2005). “Bursa’da Kumaş ve İpekçiliğin Tarihi Gelişimi Üzerine Bir Araştırma”, *Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı*, 679-684.
- TAŞ, H. (2005). “Uludağ Üniversitesindeki Öğrenci Adları Üzerine Yapılan Bir Araştırma”, *Millî Folklor Dergisi*, 9, 106-118.
- TAŞ, H. (2007). “Günümüz Bursa’sında Karagöz”, *Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 133-146.

- TAŞ, H. (2008). “Bir Alevi Köyü: Bursa Şehitler Köyünde Evlenme Törenleri”, *Millî Folklor*, 53-63.
- TAŞ, H. (2008). “Bursa’nın Karacabey İlçesine Bağlı Yeni Karaağaç Köyünde Drama Çorabı ve Çetlik Örmeye Sanatı”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, 56, 211-217.
- TAŞ, H. (2008). “Hüdavendigâr Vilayetinde Doksan üç Muhacirleri”.*Bursa’nın Zenginliği Göçmenler*. Bursa, 239-255.
- TAŞ, H. (2008). “Hüdavendigâr Vilayetinde Doksan üç Muhacirleri”.*Bursa’nın Zenginliği Göçmenler*. Bursa, 239-255.
- TAŞ, H. (2009). “The Cultural Values Which Evolved From Hasan Dede and Social Environment in Şehitler Village”, *Uludağ Üniversitesi Fen -Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 375-393.
- TAŞ, H. (2010). “The Myths Arose Around the Cult of Selahattin Buhari Dede Cult Located in the Village of the Keles Province of Bursa”, *Uludağ Üniversitesi Fen -Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19, 309.
- TAŞ, H. (2012). “Mustafakemalpaşa’da Kaybolmaya Başlamış Mesleklerin Son Temsilcileri”, *Turkish Studies*, 1023-1043.
- TAŞ, H. (2013). The Science And Education At The Beginning Of The 21 St Century In Turkey. St. Kliment Ohridski University. 771-775.
- **Bildiriler:**
- TAŞ, H. (1997). “Bursa-Keles Türkmen Düğünleri Üzerine Bir Araştırma”. *I. Halk Bilimi Bilgi Şöleni*, Balıkesir, 244-264.
- TAŞ, H. (2001). “Bursa’da Halkın İnanç ve Yaşam Felsefesine Yön Vermiş Kerametler Sultanı Şemseddin Muhammed”. *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi*, Ankara, 811-833.
- TAŞ, H. (2002). “Türk Kültürünün Yayıldığı Coğrafyalarda Yer Alan İznik’teki İnanç Merkezleri”. *Uluslararası İnanç Merkezleri Kongresi*, Mersin. 1081-1094.
- TAŞ, H. (2002). “Bursa İli ve Çevresinde Doğum ve Çocukla İlgili Gelenek- Görenek ve İnançlar”. *I. Halk Kültürü Sempozyumu*, Bursa, C. 3, 477-498.
- TAŞ, H. (2003). “Bursa’da Kaybolan Sanatlardan Yemeni ve Çarık İmalatının Son Temsilcileri”. *Türk Kültüründen Ayrıntılar: Ayakkabı*. İstanbul, 347-356.
- TAŞ, H. (2007). “Türk Kültüründe Altın ve Gümüş Kakma Sanatı”. *I. Uluslararası Türk Kurultayı Bildirileri*, İzmir, 1991-1995.

TAŞ, H. (2013). The Science And Edeucation At The Beginning Of The 21 St Century In Turkey. St. Kliment Ohridski University. 771-775.

- **Kitaplar:**

TAŞ, H. (2002). *Bursa Folkloru*. Bursa. 256 s.

TAŞ, H. (2011). *Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler*. Bursa. 208 s.

2.2. Hülya TAŞ'ın *Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler* Adlı Eseri:

Bu çalışma “Önsöz”, “Giriş”, “iki bölüm”, “Sonuç”, “Kaynakça” ve “Resimler” kısımlarından oluşmaktadır.

Çalışmanın “Giriş” (s. 11-15) kısmında Fütüvvetnameler ve ahiliğin kaynakları hakkında bilgi verilmiş; genel olarak ahilik teşkilatının yapısı ve özellikleri üzerinde durulmuştur.

“Birinci Bölüm” (s. 15-55) “Fütüvvet ve Ahilik” ana başlığı altında “Fütüvvet Teşkilatı ve Ahilik Teşkilatı” olarak iki alt başlığa ayrılmıştır. “Fütüvvet Teşkilatı” (s. 15-24) bölümünde, “Fütüvvet Kavramı, Fütüvvetin Fikri ve Ahlaki Gelişimi, Fütüvvetin Tarihi ve Yayılışı, Anadolu Fütüvvetçiliğinin Bir Devlet Başkanı Eliyle Örgütlenmesi ve Fütüvvet-nameler” başlıkları altında fütüvvet kavramı kronolojik sıra gözetilerek ve eserlerden örnekler verilerek çok yönlü bir şekilde dikkatlere sunulmuştur.

“Ahilik Teşkilatı” (s. 24-55) bölümünde ise, “Ahilik Kavramı, Anadolu’da Ahiliği Ortaya Çıkaran Sebepler, Ahi Teşkilatının Kuruluş ve Yayılma Dönemlerinde Anadolu’nun Durumu, Ahi Evren ve Görüşleri, Osmanlı Devletinin Kuruluşunda Ahiliğin Önemi, Ahi Tipi, Ahi Birliklerinin Yapısal Analizi, Ahi Birliklerinin Genel Teşkilat Yapısı, Ahi Birliklerinin İktisadi Teşkilat Yapısı, Merasimler, Ahi Birliklerinin Fonksiyonları, Ahiliğin Sosyal Fonksiyonları, Ahiliğin Ekonomik Fonksiyonları, Ahiliğin Ahlaki Fonksiyonları, Ahiliğin Dinî Fonksiyonları, Ahiliğin Askeri ve Siyasi Fonksiyonları, Ahi Teşkilatının Çözülmesi, Cumhuriyet Döneminde Ahilik, Fütüvvet ve Esnaf Teşkilatından Halka Geçen Sözler ve Âdetler” başlıkları altında, ahilik kavramından başlayarak kurumun ortaya çıkış süreci, özellikleri, dönemin sosyal ve siyasal olayları ve Ahi Evren gibi önemli kişileri ele alınmış ve ahilikle ilgili geçmişten günümüze detaylı ve karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmıştır.

“Uygulamalı Araştırma” adını taşıyan “İkinci Bölüm” (s. 55-179) araştırmanın yönteminden ve fütüvvet-ahilik kapsamında Bursa’daki esnaf ve sanatkârlardan bahsedilmiştir. Bölüm, Bursa merkezinden on dört terzi, on üç yorgancı, bir devdah, bir semerci, dört saraç, iki küfeci, bir fıçıcı ve iki kalaycı ustası ile yapılan derleme çalışmasına bağlı olarak hazırlanmıştır. Bu bölümde, “Terzilik Sanatı” (s. 63-97), “Yorgancılık Sanatı” (s. 97-121), “Devdahlık Sanatı” (s. 121-130), “Semercilik Sanatı” (s.130-138), “Saraççılık Sanatı” (s. 138-151), “Süpürgecilik Sanatı” (s. 151-158), “Küfecilik Sanatı” (s. 158-164), “Fıçıcılık Sanatı” (s. 164-171) ve “Kalaycılık Sanatı” (s. 171-179), adlarıyla ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Ele alınan her mesleğin ustalarına, çalışma hayatlarına, iş yerlerinin özellikleri, mesleki özellikler, sosyal ilişkiler, genel tutumlar, mesleğin geleceğine bakış ile ilgili sorunlar sorulmuş ve elde edilen sonuçlar ışığında bu mesleklerde devam eden ahilik gelenekleri tespit edilmiştir.

Kitabın kapak görüntüsü

Çalışmanın “Sonuç” (s. 179-186) kısmında inceleme bölümlerinde elde edilen veriler toplu olarak değerlendirilmiştir. Usta çırak ilişkisinin korunduğu mesleklerde ahilik teşkilatına ait geleneklerin unutulma ve terk edilme nedenleri ise sosyal ve ekonomik yaşamdaki değişikliklere bağlı kalarak açıklanmıştır. Çalışma “Kaynakça” (s. 186-193) ve “Resimler” (s. 193-208) kısımları ile tamamlanmıştır.

Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler adlı değerli eserinden dolayı Doç. Dr. Hülya TAŞ’ı kutlar; başarılı çalışmalarının devamını dileriz.

Kaynaklar:

- AKKUŞ, O. (2005). *Ahilik Teşkilatlarına Tarihsel Bir Perspektiften Bakış*. Kırşehir.
- ALYILMAZ, S. (2011). *Risâle-i Mûze-dûzluk (İnceleme-Metin-Dizin)*. Ankara.
- ANADOL, C. (2001). *Türk-İslâm Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnâmeler*. Ankara.
- ÇAĞATAY, N. (1989). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara.
- ÇALIŞKAN, Y. ve İKİZ, M. L. (1993). *Kültür, San’at ve Medeniyetimizde Ahilik*. Ankara.
- DEMİR, A. (2002). Fütüvvet Teşkilatının Kökeni, Teşekkülü ve Türkiye Selçuklularındaki Durumu. *Türkler*, C. 7, Ankara, 264-271.
- DOĞRU, H. (1991). *Ahiler ve Ahi Zaviyeleri*. Ankara.
- EKİNCİ, Y. (2001). *Ahîlik*. İstanbul.
- GÜLERMAN, A. ve TAŞTEKİL, S. (1993). *Ahi Teşkilatının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*. Ankara.
- GÜLLÜLÜ, S. (1992). *Ahi Birlikleri*. İstanbul.
- İNALCIK, H. (1999). Ahîlik, Toplum, Devlet. *II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri 13-15 Ekim 1999 Kırşehir*, 189-200.
- KARASOY, Y. (2003). Ahi Kelimesi ve Türk Kültüründe Ahilik. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 1-23.
- MUALLİM, C. (2008). *İslâm Fütüvveti ve Türk Ahîliğiİbn-i Battuta’ya Zeyl*. İstanbul, (Çev. Cezair YARAR).
- OCAK, A. Y. (1996). Fütüvvetnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. XIII, İstanbul, 264-265.
- OCAK, A. Y. (1999). Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Ahilik ve Şeyh Edebalı: Problematik Açından Bir Sorgulama. *II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri 13-15 Ekim 1999*, Ankara.
- ŞİMŞEK, M. (2002). *Ahîlik: TKY ve Tarihteki Bir Uygulaması*. İstanbul.
- TANER, E. (2009). *Osmanlı Esnafı*. Ankara.
- TAŞ, H. (2011). *Günümüz Bursa Esnafında Ahilik Kültüründen İzler*. Bursa.
- TORUN, A. (1998). *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnâmeler*. Ankara.